

A „Ködlovag”

Krúdy – a sikeres író és kortárs – Cholnoky Lászlót „a lélek, a mámor, az emberfölköttek detektívregényírójának”, Lovass Gyula a magyar irodalom „Ködlovagjának” nevezte, Schöpflin Aladár – a Nyugat vezérkritikusa – pedig azt állította róla, hogy „a Prikk menyeyi útja című kisregénye az alkoholista lelkiállapotnak olyan mély és hiteles ábrázolása, amelyen talán az egész világirodalomban sincs”. Domokos Mátyás, az Osiris Kiadó irodalmi vezetője – aki egyik szerkesztője a most induló Millenniumi Könyvtárnak, – amely Cholnoky László három kisregényét adja most egy kötetben közre a sorozat nyitódarabjaként – Dosztojevszkijhez hasonlítja a céltalan életű dzsentrifútóból lett író, akinek életét az alkohol alakította, aki a szó szoros értelmében véve hajléktalan volt a századelő Budapestjén, s aki – végül – az egzisztenciális ellehetetlenülésből és az őt üldöző „Mr. Alkohol” elől a halálba (s mint most a kisregények újramejelenése bizonyítja), – mára talán a halhatatlanságba – menekült. Lovass Gyula szerint „kissé valószínűtlen ember volt, akinek olyan volt az élete is, mint a mécszláng ördögnyelvecskéje körül imbolygó fénykör. Félig valóság, félig látomás. Reménytelen vergődése, örök hajszája nem is a mai, de a tegnapi kenyérért, bortól lopott tüzek és mámorok az írásért, az alkotásért. Sajnos ez a nyílt titok már túlon túl ismeretes. Cholnoky László démonikus szívóssággal küzdött ezzel a sors-

sal, de mire ötvenesztendő lett, nem bírta tovább. S mint novelláinak hősei – a drága borisszák – ő is a gyűlölt vízben kereste halálát.”

„Cholnoky Lászlót a tabáni szellemek ítélték halálra – írja – 1929-ben, halottírájában Krúdy. A tehetséges és rendkívüli író, a tabáni kiskocsmák törzsvendége, ebben a világban van otthon, „ahol délutánonként azért is szokás az ivóasztal mellett könyökölni, hogy a borívó fiatalkori boldogságaira gondoljon: a kísérteties bormérő helyett álmodozásában szépleányt lásson: a tikkadt szomjúságban a mély pincék borain kívül álmorkortyokban is üdüljön a lét valósága elől: – mondom, a Görög utcában, a régi templom árnyékában, a Kereszt téren, ahol mozdulatlan emberek ülnek a kocsmák félelmetes, de hívogató sötét sarkaiban, már régen tudták Cholnoky László regényes sorsát, mielőtt ő maga ráeszmélt volna.” S hogy miben állt ez a „regényes sors?”

A kishercegi borisszával ellentétben ő nem azért ivott, hogy felejtse. Azért ivott, hogy „emlékezzen” ártatlansága korára, hogy „vissza tudjon zuhanni, csecsemőkori „szép, pompás szomorúságba”, mely életkorban szabad volt sírni, amikor „a könnyek ezer tükrén át” lehetett nézni a valóságot. Cholnoky papírra gyónta alkoholszeretetének mozgatóját – Bertalan éjszakája című kisregényében is. Bertalan-nak, akárcsak az írónak, ahhoz kellett az ital, hogy

ébre tartsa e gondolati, érzelmi sérülékenységet, ami felsérti a szívét, hogy aztán minden figyelmével a szíve véérének hullásában gyönyörködhesse.

Egyébként nem hőzöngő, nem víg kedélyű italozó volt. „Sorszerűen, szinte predestinációs kényszerűséggel ivott és tette tönkre magát. S elkerülhetetlenül közelített a végzetéhez” – siratja el méltatója és barátja.

Halála egy rövid tudósítás az akkori napilapokban. A rendőri riporterek így adtak hírt a haláláról. „Éjjel két órakor egy kopott ruhás, viharvert kalapú, ősz hajú férfi sétálgatott izgatottan az összekötő vasúti hídon. Egyszerre megállt, kalapját és felöltőjét ledobta, keresztülvetette magát a híd vaskorlátján, s nyomtalanul eltűnt a habokban.” Cholnoky László volt.

„Írósága magyarázatra szorul, mert nyilván akadnak majd műkedvelők, akik később magyarázatni kezdik Cholnoky László rejtelmes, emberek által csak átlátszó, de valójában lefüggönyözött irodalmi munkásságát, ha majdan ezek a műkedvelők a maguk életének kis szemeteszkocsiját ugyancsak a föld alá, vagy föld fölött járó kristálymadárhoz akarják kapcsolni.”

A Millennium alkalmából kiadott *Cholnoky-művek* (Bertalan éjszakája, Prikk menyeyi útja, Ritter von Togenburg utolsó csalódása) fellebbentik a függönyt, s talán az utókor érdeklődése is feltámad írói életműve iránt. (Talán szerencséje, hogy semmilyen politikai időszakban nem akarta senki

életének szemeteszkocsiját e kristálymadárhoz kapcsolni!)

Egyébként írói életműve folytatólagos és időtlen pszichodráma. A magányos, védtelen, felnőni nem akaró felnőttként is az apró gyerekek védettségre, a „bársonysima gondolatok birodalmába” vágó lelki drámája...

Krúdy a tabáni kiskocsmák rendszeres látogatójaként emlegeti Cholnoky Lászlót. A Tabánt egy kis avas városrésznek nevezi, ahol még mindig kísértetek járnak.

De milyen is volt ebben az időben a Tabán? Milyen volt az élet ebben a budai városrészben, amelynek „szellemei halálra ítélték” Cholnoky Lászlót?

„A romlásnak jelei a Tabán társaséletének is jellemzői. A Gellérthegy alatt, félig a sziklákba vájt kunyhó-barlangokban rosszlányok laktak. A lépten-nyomon feltalálható kocsmák képe és kínálata, nem is beszélve a közönségükről, a kikötői lebu-jok mintáit mutatja. A közbiztonság itt nappal sem ad okot a közbátorságra” – írja Buza Péter, Az első nap Budapestben című remreg megjelenést várostörténeti albumában.

T. Puskás Ildikó

Cholnoky László művei:
Bertalan éjszakája (1918)
Piroska (regény 1919)
Oberon és Titánia (regény 1922)
Régi ismerős (regény 1922)
Ingovány (regény 1926)
Tamás (regény 1926)
Prikk menyeyi útja (elbeszélés 1929)